Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş

Received/Geliş: 22/05/2017
Accepted/Kabul: 09/11/2017

Savaş BİÇER*

Öz

Bir milletin, güvenli ve iyi koşullarda yaşamını sürdürebilmesi için, ilgili devletin dış ilişkiler, milli savunma ve diğer ulusal güvenlik politikalarının geliştirilmesi, koordine edilmesi ve icra edilmesi süreci hayati önem taşımaktadır. Bu süreç, içeride milli güvenlik ve istihbarattan sorumlu milli kurum ve kuruluşlardan başlayıp karar verici konumundaki devlet yetkilileri ile nihayete ermektedir. Böylesi kritik önemdeki bir işlevi yerine getirecek karar vericilerin, iyi tanımlanmış ve düzgün işleyen bir siyaseti belirleme sürecine ihtiyaçları vardır. Ülkeyi yönetenlerin kişilik ve yönetim tarzları kadar önemli olan bir diğer hususunsa, istihbarat sektöründe görev yapanların kişilikleri yanında, zayıf ve güçlü yanları olduğunun da dikkate alınması gerektiğidir. Karar verme sürecine genel olarak kimlerin katılacağından ziyade, nasıl karar verileceğini yönlendirecek yasa ve güvenlik konularında, karar verme süreçlerine alternatif bir yaklaşım sağlanması, ayrıca süreçlerin nasıl geliştirileceğine dair idari uygulamaların kurumsallaşması daha doğru bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Bu makale, ulusal güvenlik konularında karar verme süreçlerine alternatif bir yaklaşım sağlamakta ve ayrıca süreçlerin nasıl daha geliştirileceği konusunu analiz etmektedir. Bunu yaparken mevcut ulusal güvenlik yapıları tanımlanmakta ve süreçlerde kilit rol oynayan istihbarat kurum ve kuruluşları ile özellikle istihbarat analizcilerinin rolü ve sorumlulukları belirlenmekte, istihbarat örgütlerinin iç süreçlerde gerekli olması halinde, yeni ulusal güvenlik kuruluşları ile nasıl birlikte çalışabileceği incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Ulusal Güvenlik, İstihbarat Analizcisi, Karar Verme Süreci, Karar Vericiler

* Yrd. Doç.Dr. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, savas.bicer@nisantasi.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-6318-9814

Transition from Traditional Understanding in the National Security and Intelligence System to the Period of Modern and Changing Needs

Abstract

It is critically important to the nation's well being that how states' foreign, defense, and other national security policies are developed, coordinated and implemented. This process begins with the national agencies responsible for national security and intelligence, culminate with the decision making authorities within the country. To perform such a critic function, the decision makers need a defined and smoothly functioning policy development and decision-making process. It is evaluated that better to produce laws or regulations directing how policy decisions should be made other than an extremely broad outline of who should participate in the process, since much depends upon personalities, and the strengths and weaknesses of the people who work in the intelligence sector, as well as the personality and management style of the decision makers themselves. This article provides an alternative approach to the national security decision-making process of the governments and furthermore analyzes how the process may be evolved. It describes the current national security organizational structures and processes and including intelligence analyzers particularly also defines the roles of the key departments and agencies, furthermore, when necessary, discusses how the interagency process is incorporating the relatively new organizational structures associated with security bodies of the state.

Keywords: Intelligence, Security, National Security, Intelligence Analyzer, Decision-making Process, Decision Makers.

Giriş

Özellikle 20nci yüzyılın son çeyreği ile 21nci Yüzyılın ilk çeyreğinde, soğuk savaş ve yumuşama dönemlerinin iki kutuplu güvenlik algılamasının değişmesine sebep olacak birçok olayla karşılaşıldı. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Varşoya Paktı'nın sona ermesi, iki Almanya'nın birleşmesi, NATO ve Avrupa Birliği'ne yeni katılan ülkeler gibi, siyasi anlamda olumlu gelişmeler yaşanırken bir anda Balkanlardaki etnik çatışmalar, 11 Eylül terörist saldırısı, Amerika Birleşik Devletleri'nin Körfez Savaşı sonucunda Irak ve Afganistan'a müdahalesi, Arap Baharı, renkli devrimler ve özellikle demokrasisi yeni filizlenen ülkelerdeki iç çatışmalar, güvenliğin farklı bir bakış açısından yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu değerlendirmede, artan teknoloji ve küresel ekonomik gelişmelerin önemi kadar alınacak tedbirlerin sürekliliği ve bu tedbirleri kararlılıkla uygulamaya koyacak meşru bir siyasi iradenin varlığı da mutlaka dikkate alınmalıdır.

Günümüzdeki istihbarat sistemi ile uyumlu Milli Güvenlik Siyaseti uygulamalarının, günlük siyasetin arkasında kalmasının, demokrasi ve şeffaflık gibi açılımların kazandığı ivmeye bağlanmasını incelemekte yarar bulunmaktadır. Bu incelemede ulusal güvenlik kavramının, kişisel güvenlikten çok farklı parametreleri olmadığını vurgulamak ve ulusal güvenlik refleksi oluşturan ulus bilincini, ırkçı bir temelden ayırarak, J.J. Rousseau'nun eserine konu olan toplum sözleşmesi bağlamında bir uzlaşı tabanına oturtmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Sözkonusu toplum sözleşmesi ile bireyler, güvenliklerini güvendikleri ve kendi yarattıkları Leviathan'a (Hobbes, 2007: 12) emanet ederek, aslında ellerindekileri koruma özelliğini işler hale getirmişlerdir (Rousseau, 2006: 12). Böylece artık güvenliği sağlanacak bir toplum oluştuğuna göre, bu güvenlik için bireylerin nelerden vazgeçebileceği düşünmek önem kazanmış olacaktır. Güvenlik için yaratılan koruyucunun hakları nerede başlayıp nerede bitmektedir? Bunu Sözleşme'den ayrılmak mümkün müdür? Bu soruların cevapları tam olarak bilindiğinde, ulusal güvenlik-istihbarat sistemi ilişkisi de daha kolay anlaşılır hale gelecek ve daha uygulanabilir bir forma oturacaktır. Tehdit, esas olarak Ulusal Güvenliğin sağlanması için, bireysel hak ve özgürlüklerin nerede başlayıp nerede bittiğinin sınırlarını belirleyen temel değişkendir. Ancak burada Norveç'in ulusal güvenliği için öngördüğü tehdit ile Arjantin'in kendisi için kabul ettiği tehdidin aynı olması beklenemez biçiminde bir yargıda bulunmak çok doğru olmayacaktır. Küresel çıkarlar, sonuç olarak belirli parametrelerde

kesişebilecektir. BRICS örneğinde olduğu gibi Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Çin kümelenmesinin ortak paydası da, bu bağlamda çok anlaşılır gözükmeyecektir. Tehdidi, soğuk savaş algılamasından çıkarıp daha geniş ve daha derin bir anlama yerleştirmek, günümüzde ulusal güvenliğin karşılaşabileceği tehlikenin boyutlarının ne ölçüde benzerlikler içerdiğini bize doğrulayacaktır. Bu kapsamda, ekonomik, teknolojik, diplomatik, askeri çevresel ve doğal tehditlerin herbirisi ayrı ayrı ve birlikte, hiçbir gerekçe ile gözardı edilmeksizin dikkate alınmalıdır. Bu makalede, ulusal güvenlik konularında karar verme süreçlerine alternatif bir yaklaşım sağlamak ve ayrıca süreçlerin nasıl daha geliştirileceği konusunu analiz etmek suretiyle, istihbaratın ulusal güvenlik ile ilişkisinin rasyonel süreçlere, doğru analizlere ve yeni yöntemlere olan gereksinimi analiz edilecektir. Bunu yaparken mevcut ulusal güvenlik yapılarının günümüzdeki algıya göre nasıl tanımlanması gerektiği ve süreçlerde kilit rol oynayan istihbarat kurum ve kuruluşları ile özellikle istihbarat analizcilerinin rolü ve sorumluluklarının net olarak nasıl belirleneceği, istihbarat örgütlerinin iç süreçlerde gerekli olması halinde, yeni ulusal güvenlik kuruluşları ile nasıl birlikte çalışabileceği incelenecektir.

Değişen Güvenlik Algılamasında İstihbarat Sisteminin Artan Önemi

Gerek Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) örneğindeki gibi bölgesel, gerekse yukarıda söz edilen BRICS yapılanmasındaki gibi bölgesellik içermeyen benzeri organizasyonların, biraraya gelmelerini gerektiren çıkarları, aslında çatışma dönemlerindeki diğer ittifakların mevcudiyet gerekçelerinden temelde farklılık göstermeyecektir. Barry Buzan (1991: 7), tarafından da ifade edildiği gibi güvenlik, doğası gereği üzerinde mutabık kalınmış bir tanımın peşinde olmayı reddeder. Güvenliğin üzerinde anlaşılmış ortak bir tanımının mümkün olmaması nedeniyle buna yönelik formülasyonlarda fayda sağlamayacaktır İnsanlar güvenliğin aslında ne demek olduğunu, kendilerini güvensiz hissetiklerinde anlayacaklardır (Booth, 2007: 101). İnsanların güvende olması, Hobbes'a göre de, en üst yasadır. Bu durum devlet ve millet için ne kadar gerçekse, bireyler için de aynı ölçüde doğrudur (Hobbes, 1988: 143). Ancak "gerçek güvenlik bir rüyadır" fikrini savunan akademisyenlere gore, hayatta kalabilme ile güvenlik arasındaki fark

veya ayırım gerçekte çok belirgindir ve bu iki kavramın biribirinin yerine kullanılabilmesi ise mümkün değildir (Booth, 2007: 106). Bu konudaki karşıt fikirler, Kopenhag Okulu olarak bilinen güvenlik konularında yeni teori ve yaklaşımların akademik çözüm üreticisi kuruluş tarafından dile getirilerek, hayatta herşeyin olduğu gibi, güvenliğin de yaşam ile özdeşleştiği çıkış noktasından hareketle, güvenlik ve hayatta kalma eşanlamlı olarak değerlendirilmiştir (Buzan, 1991: 21).

Bu noktada güvenlik, özellikle de uluslararası güvenlik konularındaki yeni akademik yaklaşım ve değerlendirmeleri hatırlamakta yarar bulunmaktadır:

Soğuk savaş yılları boyunca güvenlik konularındaki yönlendirici ve hatta zorlayıcı bağlamlar, devletlerin arasındaki askeri güç dengesi ve stratejik ilişkiler konularında yoğunlaşmakta iken, 1980'lerin sonundan itibaren bu yaklaşım terkedilerek, tutucu hatta çoğunlukla değişimi reddeden sabit fikirlerin yerini, yenilikçi ve daha radikal öngörüler, düşünceler almaya başlamıştır(Booth, 2007: 96). Giderek bunun da ötesinde, güvenliğin "genişlemesi" ve "derinleşmesi", yoğun olarak tartışmaya açılmıştır. Güvenliğin genişleme boyutu, askeri konulardan ziyade ekonomik ve çevresel tehditlerden insan hakları ve göçe kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamakta, derinleşmesi ise bölgesel ve toplumsal güvenlik gibi, orta düzey alanlar kadar güvenliği küresel veya uluslararası düzeye yükselten ya da birey güvenliğinin düzeyini aşağıya çeken güvenlik düzlemleriyle ilişkilendirilmektedir.

Kapsam açısından yapılan güvenlik tasniflerinde, ulusal, bölgesel, uluslararası ve küresel güvenlik (Küçükşahin, 2006: 14) için bu derinlik ve genişliğin, kalıcı ve kapsamlı bir stratejik yaklaşımın geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısını içeren bir tarihi derinlik ile iç, bölgesel ve uluslararası parametreler arasında sağlıklı bir geçişkenlik kurabilen coğrafi analizlere dayanması gerekmektedir (Davutoğlu, 2001: 65). Kısaca, güvenlik tehditlerinin kaynağı denilince "güvenliğin genişlemesi", güvenliğin esasen kimin için sağlanması gerektiği, güvenliğin amacı sözkonusu olduğunda "güvenliğin derinleşmesi" anlaşılmaktadır (Aksu ve Turhan, 2012: 70). 1990'larda güvenlik kavramına yeni bir açılım getiren Buzan, güvenliği, devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlar (1991: 433).

Burada söz edilen güvenliğin, aslında "Ulusal Güvenlik" olduğu ve bu doğrultudaki "Uluslararası Güvenlik" tanımın ise, küresel düzeydeki tüm aktörlerin güvenliklerinin önünde tehdit oluşturan ve ulusal sınırları aşan sorunların belirlenmesinin yanında, bu tehditlere karşı uluslararası düzeydeki çözüm önerilerini kapsadığı değerlendirilmektedir. Nasıl ki, güvenlik kelimesi en basit tanımıyla tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma hissi anlamına gelmekte ve böylece bireyin diğerlerinin verebileceği zararlardan uzak olduğunu hissettiği bir ruh hali olarak açıklanmakta ise (Günter, 2008: 8); "Ulusal Güvenlik" sözkonusu olduğunda, ancak başkalarına duyulan güven, sürekli ve yinelenen türde bir psikolojik gereksinim olarak sağlanabilirse, birey ve toplum için güvenlik içinde olmak mümkün olabilecektir (Giddens, 1998: 97). Bireylerin ve devletlerin kendilerini güven içerisinde hissettikleri güvensiz ortamlar olabileceği gibi, kendilerini güvensiz hissetmelerine rağmen, aslında içerisinde bulundukları şartların güvenli olması da mümkündür. Burada güvensizlik algısı mı, yoksa gerçek durumun ne olduğu mu esas alınacaktır? İç ve dış dinamiklerin mevcut durumu ile özellikle "Ulusal Hedefler" konusundaki öngörüler, geleceğe yönelik hesaplanan olasılıklar ve içerisinde bulunulan ittifak veya ortaklıkların değişen algıları, bu konudaki karar verme sürecinde etkili olmaktadır. Günümüzde teknolojik imkânların sağladığı avantajlar, gerek ulusal güvenlik anlayışı gerekse istihbarat sisteminin dayandığı temel ilkelerdeki dönüşümü bire bir sahaya yansıtmakta ve uygulamada "Vekâlet Savaşı"ndan "Hibrid Savaş"a kadar, geniş bir yelpaze içerisinde çatışma alanı yeniden tanımlanmaktadır (Eker, 2015: 44). Harp silah ve araçlarının gösterdiği gelişme ile bu gelişmiş harp silah ve araçlarına sahip olabilme ihtiyacı, sürekli olarak güvenlik ikilemini gündeme taşımaktadır (Mallik, 2004: 135). İşte bu noktadan itibaren, karar vericilerin, gereksinim duydukları bütün bilgi, plan ve olasılık hesaplarının, güncel, zamanlı, objektif ve doğru olması önem kazanmaktadır. Uluslararası veya devlet düzeyinde ortaya çıkması muhtemel krizleri önceden kavrayamamak, ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi olabilmektedir (Fukuyama, 2005: 112). Bu görev günümüzde istihbaratçıların, özellikle de istihbarat analizcilerinin görevi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstihbarat günümüzde artık belirli bir ülkeye ya da ülkelerin meydana getirdiği siyasi/askeri bir organizasyona yöneltilen gizli haberalma faaliyeti olmaktan çıkarak, dünyadaki bütün gelişmeleri tarihi ve siyasi boyutları ile sistematik biçimde analiz eden, ülkenin ilgi ve etki sınırlarını belirterek

kapsamlı ve tutarlı bir siyasetin nedenleri ile sonuçlarını karar vericilere objektif olarak sunan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bir gereklilik olduğu kadar, bir sorumluluk olarak da düşünülmelidir. Sorumluluğun gereği ne ise, her ne kadar teknolojinin sunduğu imkânlar ile yerine getiriliyor gibi görünse de, asli unsur olarak yetişmiş insan gücü her dönemde olduğu gibi, yeni istihbarat ortamında da önemini korumaktadır.

İstihbarat Nedir? Ne Değildir?

İstihbarat ile ilgili olarak, gerek akademisyenlerin gerekse bizzat istihbaratçıların çeşitli tanımları vardır. Her uzman bu terimi kendi uzmanlık alanından göründüğü şekilde kabul edip, uygular (Laquer, 1987: 8). Sherman Kent için istihbarat, yüksek seviyedeki asker ve sivillerin ulusun refahını korumak uğruna ihtiyaçları olan bilgilerdir. Michael Warner'e göre ise, istihbarat sadece bilgi değildir, ondan daha fazlasıdır. Anlaşılacağı gibi, Kent'in istihbarat ile ilgili tanımını yetersiz bulmaktadır (Warner, 2002: 15).

Gizlilik istihbaratın temel karakteristik özelliğidir (Shulsky ve Schmitt, 1993: 122). Belirli bir derecede gizlilik olmadığı takdirde, değerli istihbarat bütünü ve istihbarata karşı koyma yöntemleri tehlikeye girebilecektir. Gizlilik, istihbaratın gereği olduğu kadar, aynı zamanda bir erdemidir. Bilgi kaynakları ve istihbaratın temin edilme yöntemleri, istihbaratın hedefleri tarafından bilinmemelidir. Modern demokrasilerde, istihbarat servislerinin ihtiyacı olan kamuoyu desteği ve kamuoyu güveni, fonksiyonel anlamda gerekli olduğundan, sadece sıkandallar ya da geçici durumlar için sözkonusu olan kamuoyundaki istihbarat servis ve sistemi hakkındaki sorgulamaları, hükümet uygulamalarının bir parçası olarak kabul edilmektedir. İstihbarat, herzaman gizli olması durumu dışında da bilgiden farklılıklar göstermektedir. İstihbarat, hükümetlerin diğer hükümetlerden saklamak istedikleri bilgiler bulunduğu için vardır. Böylece, gizli bilgileri elde etme yollarını saklı tutmak mümkün olmaktadır. İstihbaratın üç temel fonksiyonu vardır; toplama, analiz ve karşı istihbarat. İstihbaratın diğer gizli bir ögesi olan Gizli/Örtülü operasyonlar ise, modern demokratik ülkelerde, giderek artan oranda uygun istihbarat fonksiyonu olarak itirazlarla karşılaşmaktadır. İstihbarat içeriği değişmemekle birlikte, elde edilme yöntemleri sürekli değişmekte ve geliştirilmektedir. "İstihbaratın bilgiye ihtiyacı olanlar için önemi" şeklinde değerlendirdiğimiz içeriğindeki değişmeyen husus, aslında son yıllarda istihbaratın karakteristik özelliklerinde

değişime gidilmesini gerektirmiştir. Bugün artık toplanıp analiz edilecek bilgi miktarında çok büyük bir artış mevcuttur. Özellikle, 20nci yüyılda uluslararası iletişim yüzde sekizyüz artmıştır (Harasim, 1993: 287). Açık kaynaklardan temin edilen istihbaratın bundan nasıl etkilendiğini bize ABD'nin bütün istihbaratının yüzde sekseninin açık kaynaklardan alınması göstermektedir (Mercado, 2016: 7). İnternet kullanımındaki yükseliş ve küresel jeopolitik değişimler, bu kaynakların sayısında ve niteliğinde, önemli artışa neden olmuştur.

Burada önemli olan husus yeterli ve başarılı bir açık kaynak istihbaratının nereden elde edileceğinin bilinmesidir. İnternetin yaygınlaşması nedeniyle açık kaynak sayısındaki artış, aynı zamanda ciddi bir aşırı yüklenme sorunu yaratmaktadır. Daha kapalı ve gizli kaynak döneminde bile, çok sayıdaki istihbari bilginin kritik analizlere esas olacak ayrıntıların dikkatten kaçmasına neden olduğu düşünülürse, günümüzde böyle bir yüklenmenin tehlikeli sonuçları olabileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır (Hansen, 2016: 13). Gereksiz bilgilerin değerli olanlardan ayrılması, ayrıca bir dikkat ve analiz becerisi ve eğitimi gerektirmektedir. Aksi takdirde, bilginin son kullanıcısının bu aşırı yüklenme nedeniyle zaman ve para kaybettiğinin unutulmaması gerekir. Buna rağmen hiçbir hükümet, istihbarat servislerinin akademik bir araştırma yapmasını desteklememektedir. Bunun nedeni ise, gizlilik faktörünün istihbaratçılar için halen esas kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bilgi teknolojileri gereğince, işlem maliyetlerinin düşmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak, eskiden sadece devletlerin sahip olduğu kapasitelere artık bireyler de erişebilmektedir. Bu nedenle devletler, bir takım önlemler alarak siber güvenlik sistemleri vasıtasıyla, birey ve örgütlerin bu imkânlardan yararlanmasını denetim altına almakta, hatta kısıtlamaktadır. Yapılan denetim, demokratik ülkelerde gelişmiş bir siber istihbaratın bulunması, bu ülkelerde insan güvenliği için koşulların daha iyileştirilmesine hizmet ederken aksi durumda devletlerin daha da otoriterleşmesine neden olabilmektedir (Nye, 2014: 18). Bunu önlemenin yolu, siber güvenlik nedeniyle devletin kitlesel gözetime başvurma koşullarını yasal düzenlemelerle kısıtlamak ve denetim mekanizmalarını güçlendirmektir. Bu düzenleme ile şeffaflık politikası birlikte uygulandığı takdirde, hükümetler ile istihbarat servislerine olan güvenin artması yönünde bir gelişim sağlanabilecektir.

İstihbarat analizcilerinin her geçen gün daha artmakta ve karar vericilerin karar süreçlerindeki etkileri de aynı ölçüde değer kazanmaktadır. Bu bağlamda, Sherman Kent'İn önerdiği şekilde, aşağıdaki taktikler, istihbarat analizcilerinin en önemli kılavuzu olarak kabul edilmektedir:

a. Siyasetçilerin ihtiyaç ve endişelerine odaklanmak,
b. Kişisel siyasi gündeme hizmet etmekten kaçınmak,
c. Entellektüel kesinlik,
d. Analitik önyargılardan kaçınmak için bilinçli bir çaba,
e. Diğer farklı düşünceleri de dikkate almaya istekli olmak,
f. İstihbarat analizcileri dışındaki uzmanların sistematik kullanımı,
g. Kanaat ile ilgili kollektif sorumluluk,
h. Siyaseti destekleyen bilgi ve kanaatlerin, en etkili yoldan iletilmesi yöntemi,
i. Hataların samimiyetle kabulu,

İşaret edilen çıkış noktası, istihbaratın artık geri dönüşleri olmayan, dinamik ve sürekli yenilik, yaratıcılık gerektiren bir method ya da methodlara gereksinimi bulunmasıdır. Haber toplama analiz ve istihbaratın karar vericiler tarafından kullanılması olarak bildiğimiz süreç, hiçbir aşamasında geriye dönüşü olmayan ve bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken özellikler taşımaktadır. Eski sistemdeki istihbarat çarkının geri dönüşleri, yani tekrar başa dönüşler, eksik ve aceleye getirilmiş analizleri tetikleyen tehlikeli mekanizmalar haline dönüşmektedir. Bunun en tipik örnekleri Soğuk Savaş sonrasında değişen tehdit ortamına uyum gösteremeyen istihbarat örgütlerinin neden olduğu başarısız ve eksik operasyonel uygulamalardır.

İstihbarat Reformu Mu, Yoksa İstihbarat Sisteminde Reform Mu?

Bu noktada durup düşünmek ve mevcut durumu gerçekçi bir bakış açısı ile gerektiğinde özeleştiri yapmak suretiyle analiz etmek yararlı olacaktır. Bu analizi yaparken şu sorulara yanıt aranmalıdır:

a. Eğer milletin güvenliği her zamankinden fazla sağlanıyorsa, istihbarat reformunun gerçekleşmesi nasıl bir fark yaratacaktır?
b. Gerçek ihtiyaç; bütün milli, askeri ve mahalli istihbarat kuruluşlarının toplama faaliyetlerini yönetmek ve entegre etmek midir, yoksa durumsal farkındalığı mı arttırmaktır?

c. Eğer maksat bu ise, ulusal güvenliğin sağlanması için neler yapılmalıdır?

Bu soruları bir çıkış noktası olarak belirleyebiliriz.

Çözüm önerileri arasında ise, belki de en az gündeme gelen, ancak dikkatle üzerinde düşünülmesi gereken yapısal bir değişiklik "Fonksiyonel İstihbarat Merkezleri"nin açılmasıdır. Fonksiyonel bir istihbarat merkezi olarak; terörle mücadele istihbarat merkezi, organize suçlarla mücadele istihbarat merkezi, askeri istihbarat merkezi, karşı istihbarat ve istihbarata karşı koyma merkezi görevlerinin hepsini aynı anda yerine getirecek bir merkez mi, yoksa her bir fonksiyon alanı için ayrı bir istihbarat merkezi mi kurulmalıdır sorusunun cevabı, bu yapısal değişikliğin hayata geçirilmesi için kilit önemdedir. Zira, istihbarat reform da olsa, istihbarat sisteminde reform da olsa, yapısal bazı düzenlemeleri, sadece görev esaslı olarak yapmak gerekebilecektir.

Değişimi sürekli hale getirebilmek çok önemlidir. Bunu sağlamak için geleceğe yönelik bir hedef belirlemek, doktrinel gelişim sağlamak ve bu gelişimi sürdürmek, bunları gerçekleştirmek için atılgan bir profosyonelliğe gereksinim vardır (Neary, 2010: 13). Örneğin, 11 Eylül saldırılarının ardından, ABD istihbaratındaki zaafiyeti gidermek amacıyla (Neay, 2010: 2) Başkan Bush, CIA'deki istihbarat analizcilerinin (*case officer*) sayısını arttırmaya yönelik tedbir alınmasını isteyen 18 Kasım 2004 direktifini verdiğinde, aslında yapısal değişim ihtiyacının sadece kuruluş şemasındaki düzenlemelerin çok ötesinde bir anlam taşıdığını işaret ediyordu. Bu konuda sonraları yeni tehdit ortamını değerlendirip, alınacak düzenleyici tedbirleri öneren FBI'ın hazırladığı rapor da aynı kapsamda değerlendirilmelidir. Alınacak tedbirler içerisinde sözü sıkça geçen müştereklikten anlaşılan, istihbarat toplama ve analiz uzmanlarının mensup oldukları kurumların bir arada faaliyet göstereceği istihbarat merkezlerinde, karışık bir şekilde görev yapmaları şeklindeki bir uygulamayı önermekten daha fazlası olmalıdır. Aslında böyle bir yapılanma müştereklik sağlamadığı gibi, herkesin sadece kendi görevini yaptığı birleşik bir yapıdan öteye geçemez. Bu merkezler, mevcut istihbarat kurumlarının tamamlayıcı birer muhatabı durumunda olmalı, ayrıca, istihbarat personeline konusunun profosyoneli olan uzmanlarla birlikte rotasyona girme imkânı sağlamalıdır. Bu noktada hiçbir istihbarat kurumu personeli, özellikle de askeri istihbarat personeli, sistemin diğer parçalarından bağımsız bir eğitime tabi tutulmamalıdır.

İstihbarat Kurum ve Kuruluşları arasındaki entegrasyonun en fazla gerekli olduğu yerleri incelediğimizde, HUMINT paylaşımında, eğitimde ve yabancı dil bilen personelin müşterek kullanımında olduğu görülmektedir (Neary, 2010: 14).

İstihbarat Analizcisinin Dokuz Kusursuz Hareketi

İstihbarat örgütlerinin başarıları veya başarısızlıkları, artık istihbarat analizcilerinin istihbarat sistemi üzerindeki tartışmasız etkilerinin sonuçları ile belirlenmektedir. Günümüzde istihbarat analizinin pek çok ilgisiz, karmaşık, belirsiz, önemli ve aşırı miktardaki verilere dayalı karar verme süreci olduğu, bu süreçte istihbarat analizcilerinin görevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için gelişen bilgi teknolojilerinin sonucunda, ortaya çıkan yüksek oranlardaki verileri doğru olarak analiz edebilmelerinin gerektiği, bunu sağlayabilmek için de, belirli kurallar çerçevesinde uygulanan sistematik yaklaşımları kullandıkları bilinmektedir (Zohar, 2013: 130). Bilimsel araştırma metotlarının kullanıldığı bir istihbarat analiz yeteneği, ihtiyaç duyulan istihbaratın üretilmesini, karar vericiler için çok karmaşık ve hassas konularda daha güvenilir analizler yapılmasını, böylece karar vericilerin daha iyi bir yargıya varmalarını sağlayacaktır. Üretilen istihbaratın doğru kişilerin eline zamanında geçmesinin sağlanması ancak istihbarat analizinin daha sistemli ve bilimsel temellere dayanması ile mümkün olabilecektir (George ve Bruce, 2008: 72). İşte böylesine önemli görevler üstlenmesi ve istihbaratın her adımında bu görevleri yerine eksiksiz getirmesi beklenen istihbarat analizcilerinin, uyması gereken kurallar şöyle sıralanabilir:

a. Siyasilerin ihtiyaç ve endişelerine odaklanmak; İstihbarat analizcilerine olan ihtiyacın asıl sebebi, zorluk ve problemlerle baş edebilmeleri ve krizleri yönetebilmeleri için gerekli olan yardımı sağlayabilecek olmalarıdır. İşte istihbarat analizcilerinin ilk ve en önde gelen sorumluluğu, karar vericilere henüz onların gündemine bile girmemiş olan sorunlarla ilgili değerlendirmeler üretmek ve bunun zamanlamasını da, karar verme sürecinin önemli bir yerinde sunmaktır. Sunulan bu değerlendirme, harekete geçmeyi sağlayacak istihbaratı içermeli, böylece tehdidin engellenmesine ve üretilecek politikaların bir anlamda sınırlanmasına yardım etmelidir.
b. Kişisel siyasi gündeme hizmet etmekten kaçınmak; İstihbarat analizcileri, siyaset oyuncularının sadece bir kısmına hizmet edecek analizler üretmekten kaçınmalıdır. Bu durum, analize sahip olan

siyasetçinin diğer siyaset oyuncularının üzerinde, kendi görüşleri doğrultusunda, baskı kurulmasına yol açacaktır. Tek seçim önermeyen, ihtimali az olan seçenekleri de yeterince hatta daha fazla inceleyen, özellikle harekete geçmeyi gerektiren istihbarat ihtiva eden bir analiz için, bütün seçenekleri tanımlayıp değerlendiren, önerme ve seçim sorumluluğunu da karar verecek olan siyaset oyuncusuna bırakan analizler yapılmalıdır.

c. Entelektüel kesinlik; Tahmine dayalı kanaatler, değerlendirilmiş ve organize edilmiş bilgilere, sağlam bir uzmanlığa ve güvenilir sağlıklı açık fikirle yapılan önermelere dayanan faraziyeleri temel almalıdır. Belirsizlikler ve bilgi noksanlıkları, önceden açık ve açıklanmış olarak tahminler yapılacağından daha güvenilir olacaktır.
d. Analitik önyargılardan kaçınacak bilinçli bir çaba; Siyasi eğilimler veya siyasetin bizzat kendisi kaçınılmazdır ve bunun bir mazereti yoktur. Ancak, analizcilerin analize esas bilgide ne bulmak istediklerine ya da ne beklediklerine yönelik eğilimleri, son derece sakıncalıdır. Kaçınılması gereken husus, bütün analizcilerin dün neler olduğu ve yarın neler olacağı konusunda hemfikir olmalarıdır.
e. Diğer düşünceleri de dikkate almaya istekli olmak; Farklı düşünceler ve muhalif fikirler, bilginin farklı yönlerini de ortaya çıkaracaktır.
f. İstihbarat analizcileri dışındaki uzmanların sistematik kullanımı; Bu maksatla, eğitici, araştırmacı ve iş adamlarından aynı konularda analitik disiplin ve hesaplamaları olanlarla iş ilişkileri geliştirilmelidir.
g. Oluşacak kanaat ile ilgili müşterek sorumluluk; Müşterek ya da kolektif sorumluluğun sağlanabilmesi için, sürecin bütün katılımcılarına koordine ve katılımları için gerekli süre tanınmalıdır. Analizci tarafından, ilgilisine bilgi ve analiz aktarıldığında, bu "ortak görüş" olarak sunulmalıdır. Durum ve şartlar gerektirdiğinde, bireysel kanaati aktarması durumunda, analizci, bu konuda konuşma yetkisinin kaynağını, açık olarak beyan etmelidir; yani, " bu söylediklerim kurumumun bana verdiği yetkiye dayanarak yaptığım kişisel değerlendirmemdir." vb. bir ifade ile yapılacak aktarım, çalışmanın müşterekliği ve resmiyeti konusunda güvenilirlik yönünden bir soru işaretine yer verilmemesini sağlayacaktır.

h. Siyaseti destekleyen bilgi ve kanaatlerin etkin iletişimi; Siyasetçilerin her zaman meşgul ve zaman sıkıntısı içerisinde oldukları düşünüldüğünde, kısa ve esas noktaların çabuk olarak kendilerine aktarılması önemlidir. Bu bilgi ve değerlendirmelerin açık, anlaşılır ve net olması da ayrıca gereklidir. Karmaşık ve değişken durumlarda belirsizlik ya da kesin olmama şeklindeki sonuçlarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Ancak, siyasetçilerin genellikle kısıtlı zamanları olduğundan, kısa ve öz bilgi istedikleri de bilinen bir gerçektir. Bilgi ifade edilirken, "bununla birlikte" en az kullanılması gereken bir ifade olmalıdır. Net olmayan analizlerden kaynaklanan karmaşıklık büyük hatadır.
i. Hataların samimiyetle kabulü; Hatalar yapılacaktır, ancak analizciler, başarısızlıkların da analizini yaparak hayati dersler alacaktır. Bu husus onların güvenilirliklerini azaltmayacak, aksine, siyasetçilerin gözünde arttıracaktır. Bunu yapmak için ise, analizciler, uygulamayı geliştirmek amacıyla, sistematik olarak yaptıkları performans değerlendirmesi kadar, hataların üzerinde de çalışma yapmalıdırlar. Bu yönteme "bir sonrakini nasıl daha iyi yapabilirim" olarak da bakabiliriz (Davis, 2016: 9).

Yeni Nesil Analizcileri Bekleyen Zorluklar ve Soğuk Savaş Sonrası İstihbaratçıların Durumu

Uzman görüşü ile diğer kaynaklardan edinilen kurumsallaşmış bilgiler arasındaki yarış, siyasi muhatapların güvenilirliğini kazanma bakımından bugün daha keskinleşmiştir. Siyasi karar vericilerin çalışma odalarında CNN veya bir haber kanalı mutlaka açıktır (Robinson, 2013, 9). Bir hükümet dışı uzmandan gelen e-mail bilgisayarın masaüstündedir. Sherman Kent, küresel terörizm ile mücadelede siyasetçilere yardım edip üstesinden gelmesini sağlayacak analitik zorlukların, SSCB ile ilgili olanlardan tamamen farklı olduğunu öne süren ilk istihbarat düşünürüdür.

Sovyetler Birliği dönemi ile mukayese edildiğinde, istihbarat analizlerinde, harcanacak ağır ve yorucu çaba, zorlu taktikler ve alternatif görüşlere açık olmak gibi hususlar aynı kalmakla birlikte, öncelikler, süreçler ve istihbarat analizcisinin üretim sonucunda elde ettiklerinin bizzat kendisi, ihtiyaç sahibinin değişen profiline göre ayarlanmalıdır.

İstihbarat örgütleri ve onların ürettikleri ya da eskilerin deyimiyle istihsal ettikleri istihbaratı kullananlar, Soğuk Savaş sonrası yaşadıkları uyum sorunu nedeniyle, terör tehdidine hazırlıksız yakalandılar ve değişimin gerekliliğini zamanında kavrayamadılar. Merkeziyetçilikten uzaklaşan siyasi anlayış, ulusal güvenlikten sorumlu makamların kendi çıkarlarını düşünme gerekçeleri ve kuruluşların doğasından kaynaklanan nedenler sonucunda, bürokraside bir "nasırlaşma" meydana geldi. Peki bu durumda, örneğin, ABD'deki 9/11 saldırıları ya da Avrupa'da ve Türkiye'de ardı ardına meydana gelen terör saldırıları istihbarat camiasının başarısızlığı olarak mı kabul edilmelidir? Yoksa daha geniş anlamda tamamen ulusal bir başarısızlıklar olarak mı düşünülmelidir? Bu konuya olayların meydana gelişlerindeki benzerlikler ve farklılıklar açısından bakabiliriz. Aslında 9/11 saldırısı ile Türkiye'deki 15 Temmuz darbe girişimi arasında nasıl bir benzerlik olduğu ile başlamamız bile terörün artık uluslararası siyasetin bir yöntemi, ya da "Vekâlet Savaşı" olarak adlandırılan "maşa varken neden elimi yakayım" özdeyişi ile de kültürümüzde yeri bulunan son derece yaygın bir uygulama olduğunu bize gösterecektir (Mumford, 2013: 40). İşte günümüzde istihbarat sistemi, ulusal güvenliği sağlayacak yöntem ve planlamalarla, bu uygulamanın, hedefler üzerinde bizzat uygulayıcısı, ya da uygulamaya muhatap olunursa karşı tedbir getiricisi nitelik ve yeteneğinde olmalıdır derken, bu analizin temel nedenini de ortaya koymuş oluyoruz. İstihbarat için yapılacak sistem arayışı, istihbaratın yeniden yapılandırılmasını değil, yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir.

Değişime direnen organizasyon rutinlerinden ve kültürlerinden vazgeçmeyen istihbarat örgütleri, terör tehdidine karşı gerçekten başarısız mı oldular? Fonksiyonel olmayan bir yapı ile yeni beliren terör tehdidine karşı nasıl bir önlem alınması gerektiği konusu, aslında sadece bir değişim değil, uyum ya da adaptasyon becerisi gerektirmektedir. Bu uyum, yapısal değişimin sağlayacağı avantajların öncesinde ve mevcut duruma ve şartlara uyumun ötesinde, yapısal değişikliğin gereklerine tavizsiz inanmayı da kapsamalıdır. Bunu sağlayacak olan yöntemler, gerek bürokratlar, siyasetçiler ve bizzat istihbaratçılar, gerekse konuya ilgi gösteren akademisyenler tarafından tespit edilmeye gayret edilmiş ve bu yönde birçok çalışma yapılmıştır (Zegart, 2005: 78).

Bu maksatla belirlenen yöntemler arasında; istihbarat sisteminde merkezileşmenin kaçınılmaz bir şekilde uygulanması, bilgi paylaşımını en üst

düzeye çıkaracak şekilde bütün tekliflerin incelenmesi ve değerlendirilmesi, istihbaratçılar arasında işbirliği ruhunun geliştirilmesi için müşterek çalışma alanları yaratılması, tek tip ve değişmeyen bir personel politikası uygulanması ve sistem ihtiyaçlarını karşılayacak önceliklerin belirlenmesi için güçlü bir mekanizmanın kurulması, sayılabilir. Özellikle istihbaratın tek elden yönetimi konusunda, kurumların sahip oldukları imtiyazdan vazgeçmek istememeleri, değişim sürecinin karşılaştığı en temel uyum problemi olarak saptanmıştır. İstihbaratın başına getirilen kişilerin ya da teşkil edilen makamların koordine dışında bir yetkisinin olmaması bunun esas çıkış noktası olarak görülmektedir. İstihbarat sisteminin parçası olan kurumlar, yasal olarak sorumluluklarında bir değişiklik olmadıktan sonra, yetkilerinden vazgeçmeye gönüllü olmamakta, özellikle tahsis edilmiş bir bütçe ve bu bütçenin denetimi ile ilgili bütün sorumluluğu taşıyan kurumların, başlarına getirilen koordinasyon makamına itaat etme konusunda olumlu bir tavır sergilemeleri zaten mümkün görülmediği gibi, bu yöntemin uygulanması halinde dahi, kurumların yasal sorumlulukları ortadan kalkmayacaktır (Neary, 2010: 119). Özellikle terörle mücadelede, süratli karar verebilmeye ve hızla tepkiye imkan verecek şekilde bölge istihbarat sorumlularına verilecek genişletilmiş yetkilerin başarılı olduğu düşünüldüğünde, istihbarat sisteminde merkezileşme, kişisel inisiyatif kullanılmasını cesaretlendiren bir uygulama olmayacaktır. İstihbarat kurumlarındaki asıl zafiyetin nedenlerini bulmak ve doğru analizler yapabilmek, bu kurumların merkezi bir otorite kontrolü altına verilmesi ya da yapısal değişiklikler gidilmesinden önce yapılması gereken çok önemli çalışmalar olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, ABD istihbaratında 9/11 saldırılarının gerçekleşmesine yol açan zafiyetler araştırılırken, yapısal sorunların sadece nedenlerden birisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1991-2001 yılları arasında, ABD istihbaratında saptanan dört belirgin noksanlık;

a. İstihbarat kurumları arasındaki işbirliği noksanlığı,
b. İstihbarat önceliklerinin belirlenmemiş olması,
c. Biyografik/insan istihbaratı konusundaki zayıflık,
d. İstihbarat personelinin miktar ve kalitesindeki zafiyet, olarak açıklanmıştır (Neary, 2010, 204). Diğer üç sorun alanı da, yapısal bir değişikliğe duyulan gereksinim kadar önemli ve giderilmesi zamana ihtiyaç gösteren hususlardır.

İstihbarat servislerinin temel görevi, güvenliğin doğasında değişiklik olmasına rağmen, değişmemiştir. Bu görev sürprizleri önlemektir (Cavely ve

Maumer, 2009: 123). İstihbarat aleminde hiçbir şey, sürprizlerin önlenmesinden daha değerli olamaz (Hulnick, 2005: 593). İstihbaratın başarısız olması, sürpriz gerçekleştiğinde söz konusu olacaktır. Bu başarısızlıkları araştıran raporlara ve konu ile ilgili akademisyenlerin tespitlerine göre, sürprizler uygun ve daha iyi bir ikaz ile önlenebilirler. Bazen ikazın yapılmaması kadar, yapılan ikazın anlaşılamaması da sürpriz nedeniyle oluşan başarısızlığın sebebidir, zira yeni tehdit ortamında, güvenilir ve uygulanabilir bilginin yardımıyla yapılacak ikaz kadar, bu ikazı değerlendireceklerin ikazın mahiyetini de tam olarak kavrayabilmesi zordur. Bu hususta tepki, deneyim, inisiyatif ve eğitim gerektirir.

İstihbaratın Değişen Yöntemleri ve Analizin Önemi

Neo-realistlere göre, soğuk savaş süresince, tehdit doğrudan askeri yeteneklerle ilgiliydi ve diğer gücün uluslararası sistemde saldırgan niyetlerinden kaynaklanmaktaydı (Waltz, 1979: 13). Bu teori, gücün, askeri, ekonomik, teknolojik, diplomatik ve devletin diğer yeteneklerinin bir toplamı olduğunu kabul etmekteydi. Böylece tehdidin seviyesini tanımlamak için, düşmanın potansiyeline ve yeteneklerine, ayrıca niyetine ve motivasyonuna bakılırdı. İşte keşif-gözetleme yönteminde göstergeler ya da emareler, bu yeteneklerin durumlarındaki değişikliklere göre belirlenerek, ikaz sağlanırdı. Tehdidin durumuna göre caydırıcılık konseptine uygun şekilde, karşı tarafa kazanacakları ve kaybedeceklerinin mukayesesinde risk oluşturacak tedbirler alarak, tehdide esas olan tavrından uzak durması ya da tehditten vazgeçmesi için gerekli önlemlerin alınması böylece mümkün olurdu (Schelling, 1966: 21). İşte Soğuk Savaşın sona ermesi, böylesine tedricen istikrar kazanmış iki kutuplu dünya düzeninden, sınırları belirsiz tehditlerin olduğu yeni bir düzene geçişi getirdi. Tehdidin kaynağı değerlendirildiğinde, soğuk savaş sonrası güvenlik paradigmasının bileşenleri, soğuk savaş dönemindekinden daha farklı ve yaygındır. Şöyle ki;

a. Uluslararası sisteme dâhil olan ülke sayısında artış mevcuttur,
b. Bu artışa neden olan katılım çoğunlukla bölgesel düzeydedir,
c. Bölgesel meselelerdeki artış, bu bağlamda uluslararası ilişkilerde barış ve güvenliğe tehdit teşkil etmektedir,
d. Devlet dışı aktörler, bu nevi bölgesel çatışma ve güvensizlik ortamında, daha fazla yer alma avantajına sahip olmaktadır,

e. Jeostratejik şartların daha dinamik olduğu, bu nedenle de ulusal güvenlik ile ilgili kişi ve kurumların dikkate alması gereken sayısız alan ve küçük ancak daha çevik hasımların bulunduğu bir tehdit ortamı mevcuttur.

Görüldüğü gibi, Soğuk Savaşın sona ermesi, aslında tehdit ortamının daralmasını sağlamamış, aksine uluslararası sistemin çöküşü ile istihbaratçıların büyük oranda etkilendiği "Bilgi Devrimi", tehdit ve fırsatlar anlamında yeni ve sınırları çizilemeyen boyutlara geçilmesine neden olmuştur. Bir anlamda küreselleşmenin getirdikleri ve götürdükleri güvenlik açısından mukayese edildiğinde, çok da belirgin avantajlar görülmemektedir. Küreselleşme, sanayileşmiş ülkelerde bireyleri, özellikle seçkinleri daha da güçlendirmiştir (Göngen, 2013: 134). Hiyerarşik yapıları bozmuş, ancak yeni güç merkezleri oluşturmuştur. Belirsizlik güvensizlik yaratmış, eski ve yeninin bir arada bulunması ise gerilim ve yeni güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına temel oluşturmuştur. Uluslararası ortamın geçiş sürecinde yarattığı bu belirsiz ve düzensiz dönemin "düzensiz geçiş anlayışı"na göre nedenleri, inatla direnen zıtlıkların kaynağı olan eski olaylardan etkilenip şekillenen kalıplar ve bunların tamamen karşıt sonuçlarıdır. Aslına bakılacak olursa, yeni tehdit ortamına hükmeden üç ana özellik bulunmaktadır: Bunlar karmaşıklık, belirsizlik ve coğrafi etkinin azalmasıdır. Bugünün tehdit ortamının temel zorluğu olan belirsizlik, yani beklenmeyeni önceden keşfetmek, daima esas sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Bugün bu belirsizliği ortadan kaldırmaya yönelik olarak kullanılabilecek "gözlem ve keşif" yöntemleri, yeni kullanılmaya başlanacak ve erken ikaza yönelik olarak başvurulacak iki farklı ve belirgin usul olarak değerlendirilmektedir. Bugün bazı farklı ve alternatif yaklaşımlar sayesinde, gözlem yöntemi ile beklenmeyeni önceden keşfetmek eskisi kadar zor görülmemektedir. Yeni tehdit ortamında gözlem yöntemi, yeni ve karmaşık ortamdaki tehditleri yakalayabilmeyi sağlayacak metodolojilere ihtiyaç göstermektedir.

Öncelikle kabul etmek gerekir ki, başarılı bir tahmin sadece mümkündür, garanti değildir. Tehdidin tam bu yöntem olarak tanımlanması ve en azından kısmen de olsa tanınması gerekliliğinin bilinmesi önemlidir. Bugün, gözlem gayretlerinin terörizm tehdidi üzerine yoğunlaşmasına şaşırmamak gerekir. Öngörü, saldırının aşamaları ve içeriğini anlamak gerektiren farkındalık kadar, sürprizin ve tesadüflerin de dikkate alınmasına ihtiyaç duyar (Sınai, 2007: 14). Açıkça tanımlanamayan olay ve durumların

tanımı ve kestirilmesinde ya da öngörülmesinde, genellikle kullanılan üç yöntem bulunmaktadır (Segell, 2005: 221). Bunlar; eğilim ve şablon, sıklık ve ihtimaldir. Çoğunlukla niceliksel olmak üzere, bu genel yöntemler dışında, en az dört yöntem daha terörist faaliyetlerin gözlem yelpazesini genişletebilir. Bu yöntemler de;

a. Gelecekteki olası bir terör eyleminin yeri ve zamanının analizini, geçmişteki olayları inceleyerek yapmak,
b. Gelecekteki olası bir terör eylemini yapacak kişileri tahmin etmek için, bilinen ve potansiyel teröristlerin bilgilerini toplayarak analiz etmek ve farklı bağlantıları ve şablonları tespit etmek,
c. Proje yönetimi yöntemi, terörist saldırıları görev, zamanlama ve sorumluluk bağlantıları bakımından tanımlar. Bu yöntem, karşı-terör kuruluşlarının yakın zamandaki planlı operasyonları gerektiğinde erteleyecek veya iptal edecek şekilde ya "eğer" analizleri yapmalarına, ya da kanıtları sistematik olarak incelemelerine olanak sağlar.
d. Sosyal ağ analizi yöntemi, biyografik veya dini, demografik ve diğer bilgileri bağdaştırıp, görselleştirip birleştirir ve bağlantıların ağlarını birey, gurup ya da imkân sağlayıcılarının birbirleri ile ilişkilerini tanımlar. Böylece, bireylerin hangi yöntemlerle ve neden radikal hale geldiğini anlamaya imkân verir.
e. Keşif yöntemi ise, yukarıda sayılanlar anlamında bir yöntem olmadığı gibi, izlenen yolun ne olduğunun anlaşılması ya da bilinen yöntemlerin eksikliklerinin, hatalarının kontrol ve tespit edilmesi değil, yeni yöntem ve izlenecek yolların bulunması, keşfedilmesidir.

Peki, daha önce hiç görmediğimiz bir yol ya da yöntemi nasıl keşfedebiliriz? Bu noktada analizcinin deneyimi ve yaratıcılığı, her bir durum için ürettiği olaya özgü araştırma soruları belirlemesi ile mümkün olur. Bu soru ve analiz sınırları dışında kalan yol ve yöntemler, dikkate alınmaksızın otomatik olarak atlanacaktır. Artık eski sistem istihbarat anlayışının terk edildiği ve bir arayışın hâkim olduğu dönem yaşanmaktadır. İstihbarat örgütleri, klasik yöntemlerle sağladıkları kısmi başarılarla yetinmeyen daha hırslı ve atılgan siyasi otoriteyle çalışmakta, bu yeni müşterinin istekleri doğrultusunda yazılan yeni istihbaratın öyküsü de, çok yönlü, üst üste çakışan, sıklıkla da çelişkili özellikler göstermektedir (Cavely ve Maumer, 2009: 134). Yine düzensizliğin hâkim olduğu dinamik özellik gösteren sistemlerin

gelişimini, hatta bunun sonucu olarak dünyanın daha kaotik bir ortama sürüklenmesini de, yeni istihbarat anlayışı bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Burada istihbaratın yönlendirileceği ya da istihbaratın bizzat kendisi tarafından algılanan tehdidin tanımı, yeni ve kesintisiz istihbarat uygulamasının çıkış noktası olacaktır. Çoğunlukla Soğuk Savaş dönemindeki tehdit tanımı; bir güvenlik aktörünün diğeri için bilerek ve aktif olarak yarattığı sorunlardır. Bugün artık küreselleşmenin sonucu olarak, tehdit haricinde bir de "risk" bulunmaktadır. Risk; dolaylı, niyet dışı, belirsiz ve sadece meydana geldiğinde gerçekleşen gelecekteki durumlardır. Günümüzde, "küresel risk toplumu" (Beck, 2005: 51) gerçeğini kabul ederek, risklerin gerçek anlamda artmamakla birlikte, kontrol edilemez ve sınırlanamaz hale gelmesinin nedenlerini incelemek gerekecektir. İstihbarat artık bilginin elde edilmesi ve üretilmesi dışında, bu bilginin nasıl meydana getirilebileceği ile de son derece ilgilidir (Cavely ve Maumer, 2009: 136). Bu ilginin karşılığı ise, her durum ve aşamada yapılacak analiz ile açıklanabilecektir. Belirgin bir tarz olarak son zamanlarda ortaya çıkan istihbarat analizi, artık gerçek olmayan eldeki olgulara göre değil, en kötü durum üzerinde çalışılarak, karşı tarafın olası seçeneklerine göre yapılabilecektir. Bu özelliklerde istihbarat analizcisi yetiştirmek için uygulanacak iki farklı eğitim mevcuttur; Sherman Kent tipi, klasik istihbarat analizcisi yetiştiren klasik eğitim modeli ve modern senaryo planlayıcıları yetiştiren yenilikçi eğitim modeli. Daha önce sözünü ettiğimiz yeni tehdit ortamını yaratan, yeni siyasi yaklaşım ve uygulamaların kaynağı olan "belirsizlik ortamı", başarısızlığın ihtimal dâhilinde olduğunu göstermektedir (Power, 2004: 62). Bu durumda ise, geleneksel tehditlerden, daha az anlaşılan sorunları birbirinden ayırarak işe başlamak gerekmektedir. Böylece iki tip istihbarat analizcisi eğitimine ihtiyaç bulunmaktadır. İkaz, istihbaratın en önde gelen işidir, avuç içi kadar bir bulut bile, fırtınaya sebep olabilir düşüncesi ile ulusal güvenlik için tehlike çanları daha çalmadan, istihbaratçılar alarm çanlarını çalmalıdır (Dulles, 2006: 238).

İstihbarat Çarkından, İstihbarat Kutusuna Geçiş

İstihbarat ile ilgilenenler için "istihbarat Çarkı" bir kalıp konsept veya bütün sistemi tek kalemde izah eden şekilsel anlatımın ötesinde, bir iş programı, yol haritası gibidir. Bu çark birbirini takip eden belirli safhalardan oluşmakta, ancak bu safhaların sayısı farklı olabilmektedir. Klasik istihbarat

çarkı olarak bilinen ve Milli İstihbarat Teşkilatı'nın da temel olarak benimsediği süreç; ihtiyaçların tesbiti ve vasıtaların yönlendirilmesi, toplama, işlem ve yayımlamadan oluşan dört safhalı iken, örneğin Sherman Kent (2003: 11), istihbarat üretim sürecini altı safhaya bölmektedir.

a. Birinci safha (ihtiyacın ortaya çıkışı): İstihbarat üretim ihtiyacı; görevi sadece problemleri önceden görüp gerçekleşeceklerini kestirmek olan insanlar tarafından, istihbarat görevlilerinin bilgi ve tecrübelerine dayanarak yapmış oldukları gözlem ve analiz faaliyetleri sonucu ve direkt olarak istihbarat müşterisinin isteği üzerine ortaya çıkar.
b. İkinci safha (analiz): Bu analizin amacı hem ilgisiz ve önemsiz olan hususları atmak hem de ve daha da önemlisi çözümü karar vericilerin hemen uygulayabilecekleri seçenekler hâlinde hazırlamaktır.
c. Üçüncü evre (verilerin toplanması): Veri toplanmadan bir gözlem veya araştırma faaliyetinin yapılması mümkün olamayacağından, bu safha, istihbarat faaliyetinin en temel aşamasıdır. Bu nedenle, istihbarat teşkilatlarının karakteristik özelliği ve yaşam kaynaklarından birisi de geniş kapsamlı ve sistematik bir toplama çalışmasıdır.
d. Dördüncü safha (verilerin değerlendirilmesi): Burada "kıymetlendirme" sözcüğü aynı zamanda girdileri kategorize etmeyi de kapsadığından daha kullanışlı olabilir, çünkü yeni elde edilen bilgiler eskileriyle karşılaştırılabilir ve geçerlilikleri daha kesin ve somut ifadelerle test edilebilir ve bu anlamda sınıflandırılabilir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda karar vericiler için bir veya daha çok seçenek böylece oluşturulabilir.
e. Beşinci safha (seçeneklerin oluşturulması): Bu safhada amaç; kıymetlendirilmiş bütün verilerin farklı yorumlarını yaparak çok sayıda seçenek üretmek ve genel anlamda çok sayıda yeni hareket tarzının ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.
f. Altıncı safha (ürün): Bu safhada ortaya çıkan ürün istihbarat olarak adlandırılır. Ürün ihtiyaç sahibi karar vericinin kolaylıkla anlayabileceği sadelik, kısalık ve açıklıkta olması gerektiği gibi, dipnotları ve kaynakları açısından da akademik bir makale özellikleri taşımalıdır.

Dünya istihbarat literatüründe istihbarat çarkının; planlama ve yönetim, toplama, işlem ve süreç, analiz ve üretim ile dağıtım ve yayımlama (Shulsky, 1993: 2) olmak üzere birbirini takip eden beş adımdan oluştuğu kabul edilmektedir (Richelson, 1989: 3), ancak son yıllarda yönetim ve organizasyon alanındaki gelişmeler sonucunda "değerlendirme ve geri besleme" safhası da altıncı adım olarak çarka dâhil edilmiştir (Publication, 2004: 3).

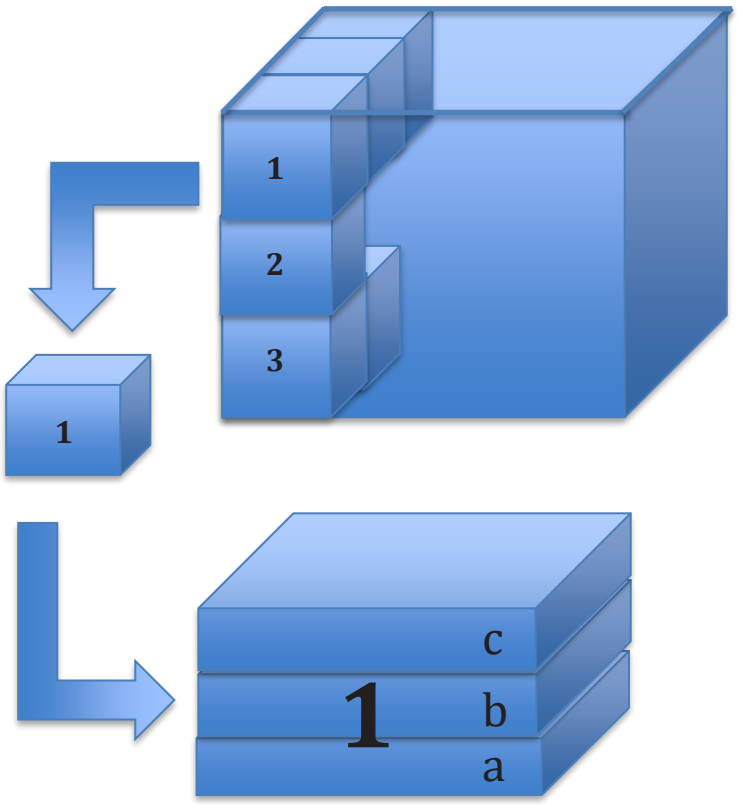

Şekil-1 Farklı İstihbarat Çarkı Modelleri

Dört safhalı, beş safhalı ve altı safhalı istihbarat çarkları arasında temelde farklılık görülmemekle birlikte, analiz konusunun çarkın neresine konulacağı ile ilgili muhtelif yorumlar yapılmaktadır. Burada çıkış noktası, istihbaratın artık geri dönüşleri olmayan, yani, haber toplama-analiz ve istihbaratın karar vericiler tarafından kullanıldığını bildiğimiz aşamalarından, geriye ya da haberlerin toplanması aşamasına hiçbir zaman dönmeyecek bir süreç olmasıdır.

Şekil-2 Model İstihbarat Süreci

Şekil-3

Günümüzde istihbarat sistemi ile uyumlu milli güvenlik siyaseti uygulamalarının günlük siyasetin arkasında kalması, demokrasi ve şeffaflık gibi açılımların kazandığı ivme nedeni dışında, bir de Hukuk Devleti olma özelliğinin, toplumun bütününe ilişkin bir güven rejimi olarak algılanmasına bağlanmaktadır (Balcı, 2000: 13). Öncelikle Ulusal güvenlik kavramının, kişisel güvenlikten çok farklı parametreleri olmadığını vurgulamak doğru olacaktır. Mevcut istihbarat çarkının yerine, içiçe geçen bir yapı olarak kutu sistemi düşünülebilir. Bu süreç, konuya uygun bir katılımı kapsayan görev esasına göre (*ad hoc*) teşkil edilmiş bir ekip tarafından müstakilen takip edilecektir. Bu durumda süreç, bir çarktan ziyade birbirini tamamlayan kutucuk ve katmanlardan oluşacaktır. Başlangıçta karmaşık görünen bu yapı,

aslında istihbarat faaliyetinin bütünlüğünü koruyan ve hem tekrarlardan kaçınarak hem de eşzamanlı teyid sağlayarak sistemin gereksinimlerini karşılayacak bir özellik gösteremektedir.

Bölünmeyen en küçük kutucuğun (1 numaralı) yapısı katmanlardan oluşacaktır. 1a katmanı ise, kutucuğun en alt yani tabanını oluşturacaktır. Örnek olarak; Yasadışı Hudut Geçişleri kutucuğu içinde toplanan bilgiler a katmanıdır. Bu bağlamda hudut hattının geçiş yapılan noktaları, geçenlerin sayısal bilgileri, yıllık ve mevsimlik oran ve kıyaslamalar, geçenelerin ülkelere göre dağılımı, yasal uygulamalar, eksiklik ve ihtiyaç olarak belirlenen hususların hepsi bu katmanda toplanacak, toplanan bütün veriler tasnif edilecek, ikinci katman için hazır hale getirilecektir. Birinci katmanın katılımcıları, konuya göre, örnrğin Türkiye'de MİT, TSK, Dışişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Gümrük Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Bürosu olacaktır. İstihbarat sistemi, zaten sistem olma kapsamında, bir süreklilik, otomasyon, refleks ve bütünlük gerektirmektedir. Böylece konu kutucuğu, ana istihbarat kutusu içerisinde yerini aldığında bir boşluğu dolduracak, dolduracağı boşluk da, büyük kutunun bütünlüğünü sağlayacaktır. Kutucuğun bütün fonksiyonlarını yerine getireceği enerjinin oluşumu ise, ancak bütünlüğü sağlandığında mümkün olacaktır. Nasıl büyük bir akümülatörü meydana getiren bloklar tamamlandığında ancak istenen enerji sağlanabiliyorsa, tepkileri, refleksleri, devamlılığı sağlayacak olan hareketin enerjisi de, bu kutucuğun boşluğu doldurması ile sağlanacaktır; yani devrenin kapanması gibi bir system dâhilinde oluşacaktır.

Ulusal Güvenlik, İstihbarat Sistemi ve Güncel Siyaset üçlüsünün en bariz olarak kesiştiği Türkiye örneği, MİT tırlarının Adana'nın Ceyhan ilçesinde, savcı, jandarma ve polis operasyonu ile durdurularak zorla aranması olayıdır. Bu olay, hükümet ile adli sistem ya da yürütme ile yargı arasındaki çatlağın büyüdüğü ve ulusal güvenlik açısından sorumluluk sahibi olan yetkilendirilmiş yürütme organı ile yine kuvvetler ayrımı ilkesine uygun davrandığını iddia eden ve bağımsız olması gereken yargının ideolojik veya çıkar çatışması nedeniyle karşı karşıya geldiği çok çarpıcı bir örnektir. Bu örnekteki asli oyuncular ve onların her biri açısından olayın analizi farklıdır. Yürütme organı; meşrudur, demokratik seçimle işbaşına gelmiştir, ulusal güvenliğin sağlanması için yasama yetkisi olan meclisten güvenoyu almıştır, üstelik anayasal yetkilerini kullanmakta ve yargının yürüttüğü silahlı

kuvvetlere yöneltilmiş bulunan sözde darbe karşıtı davalarda da yargıya müdahale etmemiştir. Hükümet programında dış politika hedefleri açık olarak belirtilmiş ve bu kapsamda, komşu ülke Suriye yönetiminin bir halk hareketi ile devrilmesi için başlayan iç karışıklıkta, Türkiye'nin hak ve menfaatlerini korumak ve kollamak amacıyla muhaliflerin yanında tavır alınmıştır (Anayasa Mahkemesi, 2016: 10). Yargı organının durumuna gelince, bütün yargı sisteminde atama ve seçimler mevcut yürütme organı tarafından kendi hükümet programlarını kolaylaştıracak şekilde tasarlanıp uygulanmıştır. Yargı bağımsızlığı konusu ise, kuvvetler ayrımı ilkesine dayanan, ancak özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının hedef alındığı örneklerde, bireysel hak ve özgürlüklere ağır darbe vuracak hukuksuzluk örnekleri ile zorlanmıştır. Hâkim ve savcılar mensubu oldukları paralel devlet yapılanmasının çıkarları doğrultusunda, aynı yapılanmaya mensup emniyet güçlerinin sağladığı istihbarat ve sorgulama avantajları sayesinde, eylem ve hukuksuzluklarını devam ettirmişlerdir (Anayasa Mahkemesi, 2016: 61). Bu örnek üzerinden hareket edersek, ulusal çıkarlar doğrultusunda planlanıp uygulanan gizli bir istihbarat operasyonunun devlet içerisinde yuvalanan bir terör örgütü tarafından kasıtlı olarak açığa çıkarılması eylemi, devlete karşı planlı bir kalkışma olarak algılanmalı ve aynı zamanda istihbarat sisteminde bir sızıntı olarak da değerlendirilmelidir. İşte bu noktada, bir düzenleme ihtiyacı söz konusu olmaktadır. Burada konumuz ulusal güvenlik ve istihbarat sisteminin işlerliğini sağlayacak ve güvenlik-istihbarat sürecini her şart ve durumda otomatik olarak devrede tutacak bir model oluşturmaktır. İstihbarat çarkının içerisinde, istihbarat analizi parçasının sadece bir aşamada söz sahibi olduğu eski modelin artık ihtiyacı karşılamadığını, hatta her adımda sürekli analiz yapılmasını gerektirecek esnek, oynak ve birçok yönüyle asimetrik olan tehdit ortamını dikkate aldığımızda, istihbarat sisteminin bir çarktan ziyade, "akıl küpü" (*mind cube*) yapısında tasarlanması daha doğru olacaktır.

MİT tırları olayında, istihbarat sistemi eğer böyle bir yapıda olsaydı, ilgili bütün birimlerin, "bilmesi gerekenler ilkesi"ne uygun olarak faaliyete dâhil olması sağlanır, gizlilik adına, yapılan faaliyetin herkesten saklanması yerine, kutucuğun her katmanındaki faaliyet bir diğer katmandaki ilgili katılımcının çalışması için altyapı oluştururdu. Değişen durumlara süratle uyum sağlayacak ve farklı seçenekler üzerinden faaliyetin kesintisiz sürdürülmesine imkân verecek eşgüdümün de, sinerjinin de yaratılması, bu sürekli analiz ortamında mümkün olacaktı. Doğru hareket tarzı, MİT

tırlarının, Suriye sınırından geçirilerek Türkiye'nin desteklediği rejim muhaliflerine ulaştırılması için, **1a** katmanında, Türk Silahlı Kuvvetleri, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve MİT temsilcilerinin, faaliyetlerinin ana konusu olan "Suriye'deki rejim muhaliflerine gizli silah sevkiyatı" durumuna hiç girmeden, bir konvoyun hiç durdurulmaksızın belirli bir güzergâhı takiben intikal etmesi görevi üzerinde birlikte çalışması olacaktı. Bu bağlamda güzergâh üzerinde her kurum ve kuruluşun bunu sağlayacak tedbirleri alması ve bu planlamanın üzerine bir diğer katman olarak, TIR konvoyu ile taşınacak silahların ne maksatla temin edilip nereye gideceği konusuna yine hiç girmeden, silahların temin edilmesi, depolanması, diğer bir katman olarak ise, indirildiği yerde saklanması, hedef guruba teslim edilmesi usul ve esasları, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri tarafından planlanıp başarıyla koordine edilebilecekti.

Sonuç

Günümüz çok seçenekli tehdit ortamının gerek devletler, gerekse devletüstü ve devletaltı organizasyonlara bahşettiği imkânlar dikkate alındığında, güvenlik endişelerinin merkezine bir varolma mücadelesini yerleştirecek ve bu mücadelede en erken tepkiyi verecek mekanizmaların başrolü üstleneceğini görebiliriz. Konu ulusal güvenlik olduğunda, uluslararası paydaşlıkların, verilmiş sözlerin hatta yapılmış antlaşmaların bile önemini yitirdiği bir uluslararası düzende bulunmanın gereğini yerine getirmek, yani ulusal güvenliği temin etmek, devletin yurttaşlarına karşı birinci öncelikli sorumluluğu haline gelmiştir. Ulusal güvenlik ise, her alanda önceden bilgi sahibi olmak üzere, istihbarat yapılanmalarının en verimli ve hatasız olmasını gerektirmektedir. Bunu sağlayacak istihbarat sisteminin de, ulusal gücün bütün paydaşlarına hizmet edecek, ancak aynı zamanda onların katkısını alacak şekilde kendi yapısını güncellemesi gerekmektedir. İstihbarat sistemini yeniden inşa etmek yerine, mevcut sistemi ihtiyaçlara uygun şekilde düzenlemek, ihtiyaçları belirleyecek yeni yöntem ve vasıtaları geliştirmek, doğru istihbarat analizleri yapabilecek elemanlar yetiştirmek, siyasi kadrolara ve üst düzey bürokratlara "Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sistemi" konusunda eğitim verecek eğitim kurumları kurmak ve yumuşak gücün yani düşünce kuruluşları başta olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarının istihbarat sisteminin bir parçası olduğu "yeniden düzenlenmeye" başlayıp, bunu sürekli değişim ve gelişim ile güçlendirmek, bütün bunları önerilen hareket tarzları olarak

değerlendirilmek önemlidir. Sistemi koruyan bir istihbarat anlayışının ve pratiğinin geliştirilmesi için, bu yönde bir çalışmanın gecikmeksizin yapılmasının uygun olacağı da zaten mütalaa edilmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

Balcı, M. Kasım (2000). *MGK ve Demokrasi; Hukuk, Ordu, Siyaset*, Yöneliş Yayınları.

Beck, U. (2005).*World Risk Society; Towards a New Modernity*, SAGE Publications, Londra.

Booth, K. (2007). *Theory of World Security*, Cambridge University Press.

Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul.

Fukuyama, F. (2005). *Devlet İnşası, 21'nci Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*, Remzi Kitap, İstanbul.

Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları,* Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları İstanbul.

Kent, S. (2003). *Stratejik İstihbarat, Çev. Yasemin Özbek, Nazlım Şüküroğlu- Arıca,* Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Rousseau, J.J. (2006). *Toplum Sözleşmesi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Shulsky, A. N. ve Schmitt, G. J. (1993). *Silent Warfare*, Washington DC. Brassey's.

Makaleler

Aksu, M. (2012). Faruk Turhan, *"Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik",* Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi Cilt: 4, Sayı: 2.

Anayasa Mahkemesinin 16 Kasım 2016 tarihli R.G. 22 Kasım 2016 29926 kararı.

Buzan, B. (1991). *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Security*, International Affairs, Vol.67/3

Brauch, H.G. (2008). *Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18.

Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era,* Boulder: Lynne Rienner Publication.

Buzan, B. (1998). *Ole Waever, and Jaap de Wilde, Security; A New Framework for Analysis, Boulder Colo.* Lynene Rienner Publication.

Dunn, M. Nisan (2009). *Cavelty and Victor Maumer, Post Modern Intelligence: Strategic Warning in an Age of Reflexive Intelligence*, *Security Dialogue*, Vol.40 No.2.

Küçükşahin, A. Aralık, (2006). *Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?,* Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl;2 sayı;4.

Eker, S. (2015). *Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği*, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Turkish Journal of Middle Eastern Studies, Cilt: 2, Sayı: 1, s.44

FBI: (2015). *Protecting the Homeland in the 21st Century, Report of the Congressionally-directed 9/11 Review Commission to The Director of the Federal Bureau of Investigation by Commissioners;* Bruce Hoffman, Edwin Meese III, Timothy J. Roemer.

Gönen, M. A. (Ağustos 2013). *Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası*, Dünya Ticaret Örgütü, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:29.

Harasim, L. (1993). *Global Networks: Computers & International Communications,* MIT Press, Londra.

Hobbes, T. (2007).*Leviathen; Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği Biçimi ve Karakteri,* Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları.

Hulnick, A.S. (2005). *Indications and Warning for Homeland Security; Seeking a New Paradigm*, International Journal of Intelligence and Counter Intelligence 18/4.

Hobbes, T. (1988).*On the Citizen, edited and translated by Richard Truck and Michael Silverthorne*, Cambridge University Press.

Laquer, W. (1987).*World of Secrets; the Uses and Limits of Intelligence,* Weibenfeld and Nicholson Twentieth Century Book, London.

Mallik, A. (2004). *Technology and Security in the 21st Century a Demand-Side Perspective*, SIPRI (Stockholm International Peace Institute) Research Report No.20, Oxford University Press.

Mumford, A. April/May, (2013). *Proxy Warfare and the Future of Conflict*, RUSI Journal, C. 158 NO. 2.

Neary, P.C. (Mart 2010). *The Post-9/11 Intelligence Community: Intelligence Reform, 2001-2009; Requiescat in Pace,* Studies in Intelligence, Vol.54 No.1.

Power, M. (2004).*Risk Management of Everything; Rethinking the Politics of Uncertainity*, London.

Richelson, J. (1989). *The US Intelligence Community*, (2.Baskı), Massachusetts, Ballinger Publishing Company.

Roger Z. George, James B. Bruce, (2008). *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, Georgetown University Press, Washington, DC..

Schelling, T.C. (1966). *Preventable Disasters; Why Governments Fail?,* Savage MD; Littlefield.

Segell, G.M. (2005). *Intelligence Methodologies applicable to the Madrid Train Bombings 2004*, International Journal of Intelligence and Counter-intelligence 18(2), s.221

Shulsky, A. (1993). *Silent Warfare Understanding the World of Intelligence*, Washington, Brassey's.

Waltz, K.N. (1979).*Theory of International Politics*, Mc Grew Hill.

Warner, M. (2002).*Wanted a Definition of Intelligence*, Studies in Intelligence, Vol.46 No.3.

Zegart, A. B. Spring, (2005).*September 11 and the Adaptation Failure of US Intelligence Agencies*, International Security, Vol.29 No.4.

Zohar, E. (2013). *Intelligence Analysis as a Manifestation of a Grounded Theory*, International Journal of Intelligence and Counter Intelligence, 26:1.

Elektronik Erişimler

Davis, J. Sherman *Kent and the Profession of Intelligence Analysis, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers*: Volume 1, Number 5. https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo5.pdf , (erişim tarihi: 10 Eylül 2016)

Dulles, A.W. (2006). *The Craft of Intelligence; America's Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World*, Lyons Press, Connecticut, s. 238 http://www.mit.gov.tr/tarihçe/giris.html

James, H. *Hansen Soviet Deception in the Cuban Missile Crisis; Learning from the Past,* CIA web page, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol46no1/article06.html (erişim tarihi 26 Kasım 2016).

Joint Publication 2-01 *Joint and National Intelligence Support to Military Operations*, 2004, s.III-1 online erişim; https://fas.org/irp/cia/product/facttell/intcycle.htm, http://www.mit.gov.tr/t-cark.html, erişim tarihi: 10 ocak 2017

Mercado, S.C. *Sailing the Sea of OSINT in the Information Age; A Venerable Source in a New Era,*https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol48no3/article05.html (erişim tarihi 17 Temmuz 2016).

Nye, J. *Analist Dergisi Mülakatlar*, Haziran 2014, http://www.analistdergisi.com/sayi/2014/06/joseph-nye (erişim tarihi 09 Aralık 2016)

Robinson, P. *Media as a Driving Force in International Politics: The CNN Effect and Related Debates*, 8 October 2013, http://www.globalpolicyjournal.com/blog/08/10/2013/media-driving-force-international-politics-cnn-effect-and-related-debates (erişim tarihi; 02 Ocak 2017).

Sinai, J. (2007). *Quatitative Models and Foresight, In Center for Security Studies, ed. workshop report of Global Futures Forum; Emerging Threats in the 21st Century*, Seminar 2; Sense-making and warning how to understand and anticipate emerging threats, Zurich http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/Emerging-Threats-final.pdf (erişim tarihi; 22 Mayıs 2016)